

> Retouradres Postbus 90653 2509 LR Den Haag

Deltacommissaris

DC
Staf Deltacommissaris
Den Haag
Postbus 90653
2509 LR Den Haag

Contactpersoon

M.K. Jansen
Sr. Communicatieadviseur

Datum 23 mei 2023
Betreft Reactie visie jongeren DP2024

Beste Joep, Ligaya, Marijke, Merijn,

Zeer bedankt voor jullie brief met adviezen voor het nationaal Deltaprogramma. Ik heb tijdens de presentatie op 14 maart met veel plezier en interesse naar jullie ideeën geluisterd. De brief biedt mooie inzichten, waarbij jullie in staat zijn gebleken om van een afstand naar het Deltaprogramma te kijken en toch concrete aanbevelingen te doen. Knap werk!

Ik heb de onderwerpen inclusiviteit en de ontwikkeling van een generatietoets een plek gegeven in het komende Deltaprogramma 2024.

Wat betreft inclusiviteit wil het nationaal Deltaprogramma zich sterk maken om te zorgen dat alle groepen in de samenleving weten hoe ze kunnen bijdragen aan een Nederland dat voorbereid is op een snel veranderend klimaat. We zetten in op o.a.:

- Gesprekken met partners en koepelorganisaties over verbetering van de aansluiting op de samenleving.
- Versterken van de communicatie met onder andere de aandachtspunten die de rijksoverheid hiervoor aanreikt voor het gebruik van begrijpelijke taal, digitale toegankelijkheid, het rekening houden met culturele verschillen en het voorkomen van stereotype beelden.
- Ondersteuning van deelnemers aan het Deltaprogramma bij het bereiken van mensen die te maken krijgen met hun maatregelen en projecten. Daarbij betreft het Deltaprogramma ook het samenwerkingsverband Ons Water (<https://www.onswater.nl>).

Jullie adviseerden ook om samen met de Jonge Klimaatbeweging een generatietoets te ontwikkelen. Wij gaan onderzoeken hoe we dit vorm kunnen geven binnen het nationaal Deltaprogramma met de vraag: *wat zijn de gevolgen van de besluiten die richting de herijking genomen worden voor toekomstige generaties?*

Bureau SIRA heeft een generatietoets ontwikkeld samen met het ministerie van BZK en met betrokkenheid van de Jonge Klimaatbeweging (JKB) en het SER Jongerenplatform. We gaan bekijken of dit instrument bruikbaar is voor toepassing binnen het nationaal Deltaprogramma. Daarbij betrekken we ook de Jonge Klimaatbeweging. Daarna testen we deze toets op één of twee projecten binnen het Deltaprogramma en scherpen aan. Uiteindelijk zorgen we dat alle deelnemers binnen het Deltaprogramma toegang hebben tot de toets en weten hoe deze werkt, zodat zij dit kunnen toepassen in hun beslissingen voor de herijking.

Jullie andere adviezen gaan we ook goed overwegen en nemen die ter harte met name in de communicatie en ons jongerenprogramma.

Deltacommissaris
DC
Staf Deltacommissaris

De hele brief staat op onze website is en via de social media gedeeld. Bovendien is deze een van de Achtergronddocumenten bij het DP2024.

Datum
23 mei 2023

Nogmaals dank voor jullie werk, ook namens alle leden van Stuurgroep Deltaprogramma. Ik zie jullie graag op het Nationaal Deltacongres!

Vriendelijk groet,

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'P.C.G. Glas', written over a horizontal line.

P.C.G. Glas
Regeringscommissaris voor het Deltaprogramma

Deltacommissaris
Muzenstraat 81
2511 WB Den Haag

Datum 14 maart 2023
Betreft Jongerenvisie op het Nationaal Deltaprogramma 2024

Geachte heer Glas,

Hierbij ontvangt u ons advies, gebaseerd op het jongerenperspectief, voor het Deltaprogramma 2024. Dit advies is opgebouwd uit twee delen: een inhoudelijk advies en een procesmatig advies. Het inhoudelijk advies kunt u gebruiken bij het opstellen van het Deltaprogramma 2024. Het procesmatig advies richt zich op aspecten waar u rekening mee kunt houden tijdens het opstellen van toekomstige Deltaprogramma's.

Samenvatting

1. Inhoudelijk advies
 - a. Generatietoets: Maak gebruik van de generatietoets om het Deltaprogramma vorm te geven.
 - b. Handelingsperspectief: Geef een handelingsperspectief voor het teweegbrengen van een verandering binnen de eigen organisatie én directe omgeving voor een duurzame en klimaat adaptieve toekomst.
 - c. Thema's en meekoppelkansen: Het Deltaprogramma bevat, direct en indirect, alle thema's die jongeren belangrijk vinden. Nú is het tijd om de zogeheten 'meekoppelkansen' verder te stimuleren door ook in gesprek te gaan met organisaties buiten de watersector.
2. Procesmatig advies
 - a. Aandacht voor inclusiviteit: Neem inclusiviteit zo vroeg mogelijk mee in het ontwerpproces en de besluitvorming.
 - b. Zichtbaarheid: Vergroot de zichtbaarheid onder jongeren door diverse media in te zetten en gebruik te maken van bestaande platforms/organisaties.
 - c. De rol van jongeren: Het overgrote deel van de respondenten van de enquête geeft aan interesse te hebben in het meedenken met het opstellen van het Deltaprogramma. Gebruik deze kans om jongeren proactief te betrekken. Het is tenslotte hun toekomst.
 - d. Grensoverschrijdend samenwerken: Ga in gesprek met andere landen die voor vergelijkbare uitdagingen staan.

Aanleiding

Het Deltaprogramma zorgt voor een veilige en leefbare delta. Hiermee heeft het Deltaprogramma drie doelen: bescherming tegen overstromingen, voldoende zoetwater en een klimaatbestendige inrichting. Hierin zijn de afgelopen jaren grote stappen gemaakt. Het Deltaprogramma ziet de opgaven toenemen door een versnelling van klimaatverandering en door transities in het stedelijk en landelijk gebied. Dit leidde in 2023 tot het motto "Versnellen, verbinden, verbouwen". Om dit waar te kunnen maken is er behoefte aan betere continue samenwerking in combinatie met een nieuwe manier van denken.

Het Deltaprogramma pakt deze kans door, onder andere, jongeren meer te betrekken bij het Deltaprogramma. Om die reden heeft de Deltacommissaris ons gevraagd een advies op te stellen voor het Deltaprogramma van 2024.

Dit advies is opgesteld aan de hand van onze eigen visie op het Nationaal Deltaprogramma en 87 jongeren die een enquête hebben ingevuld. De enquête bestond uit vragen over wat jongeren willen zien in het Deltaprogramma, hoe ze informatie willen krijgen van het programma en op welke manier ze zelf kunnen meedenken met het programma.

1. Inhoudelijk advies

1.a. Generatietoets

Onze maatschappij is steeds sneller aan het veranderen. We worden vaker geconfronteerd met problemen veroorzaakt door acties uit het verleden die onze voorouders toentertijd niet hadden kunnen verwachten. Tegenwoordig weten we dat onze acties grote consequenties kunnen hebben. Daarnaast kunnen we een betere inschatting maken van mogelijke effecten. Op basis van deze kennis is het verstandig om een ontwikkeling of innovatie te toetsen op het effect daarvan op de toekomst. Dit wordt nu niet gedaan. Zoals een respondent treffend zei: “we leven in het toekomstbeeld van de oude generatie”.

De generatietoets is bedacht door de [Jonge Klimaatbeweging](#) met als doel de belangen van jongeren en toekomstige generaties beter in beeld te brengen. De generatietoets test de invloed van beleid op de lange termijn (tot 2100). Beleid kan worden getoetst aan de hand van vragen over economisch kapitaal, sociaal kapitaal en mogelijke overschrijding van planetaire grenzen over een langere periode. De Jonge Klimaatbeweging ontwikkelt de generatietoets in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Uit deze samenwerking zijn, onder andere, de volgende vragen bedacht voor het uitvoeren van de generatietoets:

Sociale grenzen:

- Zet dit voorstel mensen onder druk of onderwerpt het hen aan langdurige stress, met als gevolg mentale dan wel fysieke schade?
- Vergroot dit voorstel polarisatie in de samenleving?
- Zorgt dit voorstel voor meer of minder kansen onder bepaalde bevolkingsgroepen, waarbij minderheden of sociaaleconomisch kwetsbaren worden benadeeld, met als gevolg groeiende kansenongelijkheid?

Economische grenzen:

- Is er bij dit voorstel sprake van een langdurige en ingrijpende schade in de vermogenspositie van jonge en/of toekomstige generaties?
- Is er bij dit voorstel sprake van een vergroting van de welvaartsongelijkheid binnen een generatie met een sterk nivellerend effect?
- Is er bij dit voorstel een aannemelijke kans dat de baten van investeringen op langere termijn overwegend in private handen kunnen vallen?

Planetaire grenzen:

- Zorgt dit voorstel voor uitstoot van koolstofdioxide, met als gevolg oceaanzuivering?
- Zorgt dit voorstel voor de verandering van natuurgebieden, inclusief beschermde natuurgebieden, met als gevolg schade aan biodiversiteit en ecosystemen?
- Worden bij dit voorstel eindige grondstoffen gebruikt zonder plannen voor hoogwaardig hergebruik?

Wij adviseren dit concept in samenwerking met de Jonge Klimaatbeweging te ontwikkelen zodanig dat deze toegepast kan worden op het Deltaprogramma.

1.b. Handelingsperspectief

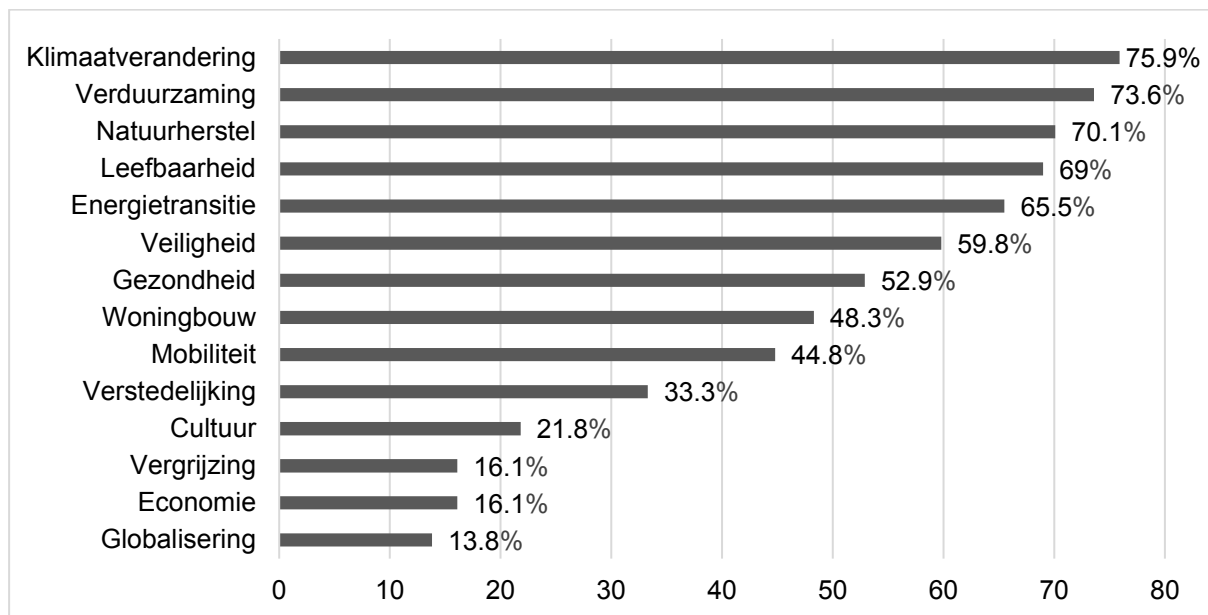
Het Deltaprogramma probeert steeds actiever publiek-private samenwerking te stimuleren. Maar hoe borg je klimaatadaptatie in een organisatie en in de samenleving? Voor de transities die op ons afkomen hebben we iedereen nodig. Uit de enquête blijkt dat ook jongeren willen werken aan een duurzame en klimaat adaptieve toekomst.

Het is echter nog steeds lastig om binnen de eigen organisatie en directe omgeving een verandering teweeg te brengen voor een duurzame en klimaat adaptieve toekomst. In de enquête heeft 65% van de jongeren aangegeven behoefte te hebben aan een handelingsperspectief om de ambities van het Deltaprogramma over te nemen.

Geef jongeren, maar ook iedereen die zich wil inzetten, een handelingsperspectief hoe ook zij een rol kunnen vervullen voor een duurzame en klimaat adaptieve toekomst.

1.c. Thema's en meekoppelkansen

Uit de enquête komt naar voren dat er verschillende thema's leven onder jongeren. Hieronder is een grafische weergave te zien van de uitkomsten. De top drie thema's zijn klimaatverandering, verduurzaming en natuurherstel.

Het Deltaprogramma neemt de bovengenoemde thema's al mee, direct of indirect. Veel thema's hangen namelijk samen met de doelen van het Deltaprogramma. Deze zogenoemde 'meekoppelkansen' werken beide kanten op. De energietransitie kan bijvoorbeeld bijdragen aan een klimaat adaptief Nederland, maar andersom ook.

Het benutten van deze meekoppelkansen is makkelijker gezegd dan gedaan. In het Deltaprogramma 2023 staat dat mooi beschreven (5.5.2). Verschillende expertises van diverse organisaties (ook buiten de watersector) moeten elkaar kunnen vinden. We zien hier een grotere rol voor het Deltaprogramma.

Om verschillende expertises van diverse organisaties bij elkaar te krijgen kan het Deltaprogramma ervoor kiezen om een stakeholderanalyse uit te voeren. Bijvoorbeeld volgens de Factor C-methodiek: actoren, krachtenveld, relaties en betrokkenheid. Hiertoe behoren niet alleen de organisaties die op water en bodem acteren, maar ook organisaties buiten de watersector die zich bezighouden met thema's zoals leefbaarheid, energie, woningbouw en mobiliteit. Publiceer de resultaten zodat organisaties makkelijk kunnen zien wat hun rol kan zijn of wie ze waarvoor kunnen betrekken.

Naar aanleiding van een stakeholderanalyse kan ervoor worden gekozen om stakeholdersessies te organiseren. In deze sessies is het de bedoeling dat mensen elkaar leren kennen. Dat kan bereikt worden door vragen te stellen zoals: waar ben je mee bezig, wat vind je belangrijk, of wat is je grootste motivatie? Hierna stellen de deelnemers een gezamenlijke visie op over waar ze naartoe willen. De deelnemers moeten dan ook concrete acties bedenken om meekoppelkansen zo goed mogelijk mee te wegen.

Deze sessies kan het programma op nationaal niveau organiseren, bijvoorbeeld met de koepelorganisaties uit verschillende sectoren. Of door het stimuleren van dit soort sessies op regionaal niveau, bijvoorbeeld met bedrijven, overheden en andere organisaties.

2. Procesmatig advies

2.a. Aandacht voor inclusiviteit

Volgens het Europees Milieu Agentschap raakt klimaatverandering, ondanks de vele inspanningen om Europa klimaat adaptief te maken, nog steeds de meest kwetsbare mensen in de samenleving het hardst. Uit de enquête kwam naar voren dat jongeren zich zorgen maken of het Deltaprogramma rekening houdt met sociaaleconomische ongelijkheden, achtergestelde groepen in de samenleving en hoe zij in het bijzonder kwetsbaar zijn voor klimaatverandering.

Wij adviseren om vanaf het vroegst mogelijke moment inclusiviteit in het ontwerpproces en de besluitvorming te integreren. Een inclusief Nationaal Deltaprogramma is van cruciaal belang om ervoor te zorgen dat alle Nederlanders zich veilig voelen en betrokken zijn bij de drie pijlers: bescherming tegen overstromingen, voldoende zoetwater en een klimaatbestendige inrichting.

Het programma dient rekening te houden met de behoeften en wensen van diverse gemeenschappen. De generatietoets van de Jonge Klimaatbeweging houdt bijvoorbeeld rekening met dit soort vraagstukken en kan helpen om inclusiviteit te bevorderen.

2.b. Zichtbaarheid onder jongeren vergroten

Uit de enquête kwam naar voren dat, hoewel veel jongeren van het Deltaprogramma gehoord hebben, niet iedereen er even bekend mee is. Het Deltaprogramma kan dit verbeteren. Het toekomstbestendig maken van Nederland gaat vroeg of laat iedereen aan.

Daarnaast vroegen we jongeren via welk (social) media platform ze informatie willen ontvangen van het Deltaprogramma. Het Deltaprogramma verspreidt al informatie via LinkedIn en de website. Echter ging de voorkeur van jongeren voornamelijk uit naar media die nu populair zijn: podcasts, YouTube, Instagram en TV scoorden hoog.

Wij stellen voor om podcasts en artikelen te maken die inhoudelijk meer informatie geven over het Deltaprogramma. Deze kun je vervolgens delen door middel van korte teasers op populaire platforms zoals Instagram en YouTube. Op deze manier kunnen jongeren in korte tijd meer te weten komen over het Deltaprogramma en kun je meer bekendheid genereren.

Daarnaast kan, in samenwerking met gespecialiseerde partijen zoals de Dutch wavemakers, ook op educatief gebied gewerkt worden. Bijvoorbeeld door het houden van lezingen op scholen en universiteiten.

2.c. De rol van jongeren

Uit de enquête kwam naar voren dat er veel interesse is om mee te denken met het Deltaprogramma. 65% van de respondenten gaf aan interesse te hebben om mee te denken. 20% gaf aan geïnteresseerd te zijn maar hier geen tijd voor te hebben. 15% van de jongeren gaf aan geen interesse te hebben om mee te denken. Uit de antwoorden bleek dat jongeren het vooral belangrijk vinden te participeren in het Deltaprogramma, juist omdat het over hún toekomst gaat en om die reden inspraak willen hebben.

Deze inspraak kan het Deltaprogramma faciliteren door actief de samenwerking aan te gaan met jongerenorganisaties. Uit deze samenwerking kunnen evenementen worden georganiseerd om meer jongeren te betrekken. Het organiseren van inhoudelijke brainstormsessies is bijvoorbeeld een leuke manier om jongeren proactief te betrekken. Er zijn veel jongerenorganisaties die hier een rol kunnen spelen zoals de Jonge Klimaatbeweging, het Jeugdwaterschap per waterschap, de Jeugddijkgraaf, Jong KNW, Jong LTO, de Stroomversnellers, Dutch Wavemakers of Klimaat Energie Koepel (KEK).

2.d. Grensoverschrijdend samenwerken

Het delen van kennis en het samenwerken met andere landen is waardevol voor het Nationaal Deltaprogramma. Meerdere landen hebben immers vergelijkbare uitdagingen en bijbehorende oplossingen of maatregelen. De overstroming in Limburg heeft laten zien dat een water gerelateerd vraagstuk niet stopt bij de grenzen van Nederland. Internationaal kennis uitwisselen kan dan ook bijdragen aan het reduceren van de gevolgen bij toekomstige problematiek.

Totstandkoming advies

Wij hebben van november 2022 tot en met maart 2023 met veel enthousiasme en interesse gewerkt aan dit advies. Ook is het onderdeel geweest van het verbreden van onze persoonlijke wereldbeelden en het denken buiten kaders. Bij deze willen wij dan ook grote dank uitspreken naar elkaar, de vele respondenten, Wetskills voor het samenstellen van dit team én de kans die wij van de Deltacommissaris en het Nationaal Deltaprogramma hebben gekregen om dit advies op te stellen.

Wij hopen u hiermee een inhoudelijke en procesmatige aanzet te geven voor het jongerenperspectief op het Nationaal Deltaprogramma 2024.

Hoogachtend,

Marijke Schipper, Merijn Verhelst, Joep Verhoef en Ligaya Wopereis